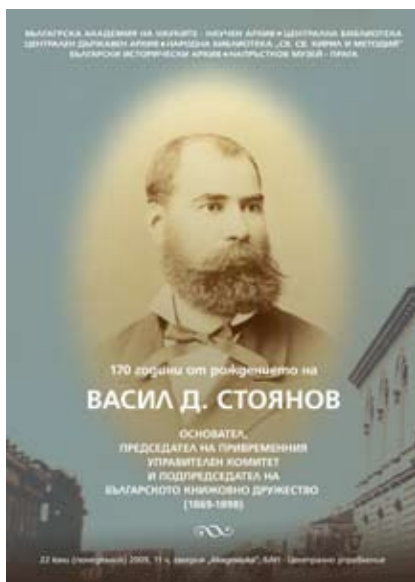

От 22 юни до 3 юли в Централната сграда на БАН беше организирана изложба, посветена на 140 г. от създаването на Българската академия на науките и 170 г. от рождението на един от нейните основатели – Васил Д. Стоянов

170 ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО НА ГОЛЕМИЯ БЪЛГАРСКИ КНИЖОВНИК И ОСНОВАТЕЛ НА БЪЛГАРСКОТО КНИЖОВНО ДРУЖЕСТВО /БКД-БАН/ - ВАСИЛ ДИМИТРОВ СТОЯНОВ

Цветанка Величкова

E-mail tzvetana51@yahoo.fr

Плакат от изложбата

тъпва в Старонемската гимназия. Слуша вечерни лекции по старобългарски и руски при проф. Ханке в Пражкия университет.

Още през 1859 г. Стоянов започва да кореспондира с Раковски, а през 1862 г. се записва в неговата легия в Белград, където заедно с В. Левски, Ст. Караджа, В. Друмев и други легионери взема участие в отбраната на сръбската столица при нападението ѝ от турски гарнизон. Стоянов е натоварен да посредничи при доставката на 60000 пушки от Русия, предназначени за българи и сърби. Във връзка с това предприема пътуване до Браила и Галац и с помощта на българите патриоти, живеещи там, помага за превозването на пушките до Белград.

През 1863 г. Стоянов се връща в Прага и със свои средства издава една етнографическа карта на България и Балканския полуостров. През 1878 г. картата служи на граф Игнатиев при определянето на границите на Санстефанска България.

През 1864 г. Стоянов завършва гимназията и постъпва в Историко-филологическия факултет на Пражкия университет. От 1864 до 1866 г. следва славянска филология, а по-късно е студент и в Юридическия факултет (1866-1868 г.) на издръжката на букурещките българи. Но тъй като средствата, които получава, са оскъдни, той е принуден да преподава уроци по български език на децата на знатни чешки семейства и да пише статии за България, които публикува в чешки списания и вестници. Влиза в контакт с известни литературни и културни

среди в Прага. Записва се в чешката гимнастическа организация „Сокол” и активно участва в нейните занимания.

По време на следването си написва упътванията си за новобългарския правопис, близък до днешния литературен български език.

Мемоарът на Българския централен революционен комитет до султана и до европейските сили, излязъл през 1867 г. в Букурещ на български и френски език, прави силно впечатление на Стоянов. Той обсъжда с чешкия държавник д-р Ригер идеята, залегнала в него, да се създаде българско царство под властта на султана. И двамата идват до заключението, че в България няма достатъчно образовани хора, които да помогнат за просвещаването на българския народ. Така у Стоянов се поражда идеята да се създаде едно духовно средище, подобно на чешките и европейските научни и културни дружества и академии. Тази идея Стоянов обсъжда с Марин Дринов, който по това време прави научни изследвания в Италия, и с Васил Друмев, който вече е завършил Духовната академия. Стоянов напуска политехниката в Прага и през Белград заминава за Букурещ, Браила и Одеса. Разговаря и споделя с по-видните българи идеята за книжовно дружество и в резултат на това нетърпеливите българи в Одеса свикват и провеждат на 11 декември 1868 г. събрание, на което вземат окончателно решение за образуване на дружеството. Протоколът на събранието в Одеса пише сам В. Стоянов, а в Кондика /сметководна книга/ се определят целите и задачите на бъдещото дружество и се изписват имената на спомоществователите. Изпращат се покани до останалите български общини в Румъния за събиране на помощи и се взема решение през лятото на 1869 г. да се проведе учредителното събрание, като за място на провеждането му първоначално се определя Галац, а по настояване на Васил Д. Стоянов то се премества в Браила. Така на 12 октомври 1869 г. в Браила се образува Българското книжовно дружество /днес БАН/ и се избира комитет, който да го ръководи; за негов председател е избран видният тогава историк Марин Дринов, а за членове — Васил Стоянов /деловодител/ и Васил Друмев.

Задачите, залегнали в Устава, написани саморъчно от Васил Друмев, били: „да работи дружеството според силите си за правилното развитие на българския народ, за неговото умствено и нравствено повдигане”. Благодарение на даренията на родолюбиви българи в емиграция за неговото развитие и укрепване се събират 155000 лв., сума достатъчна, за да започне Дружеството да издава свое научно списание, наречено „Периодическо списание”. В. Стоянов е редактор на списанието, чиято първа книжка излиза през 1870 г. в Браила с мотото: „Ум царува, ум робува, ум патки пасе”. Под негово ръководство излизат 55 книжки: 8 — в Браила и 47 — в София.

Васил Стоянов и Марин Дринов в Прага, 1868 г.

Стойанов не само се грижи за съдържанието и правилното изписване на списанието, но през 1872 г. предприема пътуване в градовете на България с цел да осигури неговото по-широко разпространение. Той стига до Цариград и о-в Халки и изнася беседи за целите и дейността на БКД. За едно негово посещение на о-в Халки Балабанов пише в статията си „Българска колония на един остров”, публикувана в „Периодическо списание”.

По това време е заловен В. Левски и обиколката на Стоянов в България буди подозрение у турската власт, поради което той се прибира в Браила. Там се разделя с приятеля си В. Друмев, който заминава за Тулча, за да се посвети в духовно звание по покана на Екзарха. Малко по-късно В. Стоянов приема поканата на Българското училищно настоятелство и става учител в Болградската гимназия. Там преподава старобългарски, новобългарски език и история и се занимава с публицистична и обществена дейност. На 14 ноември 1876 г. се оженва за дъщерята на Ив. Войников от Шумен — Олимпияда Войникова.

След Освобождението на България, през 1879 г. Васил Д. Стоянов заема поста Варненски губернатор. През 1880 г. се прибира в София и заема важни държавни длъжности: държавен комисар в Източна България по настаняването на бежанците, главен секретар на МНП, главен училищен инспектор, член на Държавния съвет и на Учебния съвет на МНП, директор на Народната библиотека и на Етнографическия музей, директор на Софийската девическа гимназия и преподавател по етнография на Балканския полуостров във Военното училище в София.

Васил Стоянов полага големи усилия не само за създаването на БКД, но и за неговото укрепване. След Освобождението с помощта на Марин Дринов, завеждащ Отдела на просвещението по време на руското управление в България, Васил Стоянов работи за преместването на Книжовното дружество от Браила в София. В края на 1878 г. Общото събрание в Браила, в присъствието на делегата на Отдела Тодор Икономов и с дейното участие на Васил Стоянов, взема решение и премества архива и библиотеката на Книжовното дружество в София. Дружеството възстановява своята работа в свободна България, а неговата дейност се активизира през 1882 г., когато министър на просвещението е големият славист и приятел на България Константин Иречек.

Символът на Книжовното дружество е неговата сграда. Първият дом на Дружеството в Браила е къщата на родолюбивата българка Варвара Хадживелчова. Същата отстъпва двора си за строеж на българската църква, която се изгражда с активното участие на В. Стоянов и се освещава през 1872 г.. По-късно Васил Д. Стоянов наема в Браила помещение, в което се помещават библиотека и архивът на Книжовното дружество. Така по време на войната българите, които се интересуват от събитията на фронта, се информират за тях от вестниците, получавани в дружествената библиотека.

След преместването на Българското книжовно дружество в София и възстановяването на неговата дейност Васил Д. Стоянов води преписка със Софийското градско общинско управление и лично с кмета Н. Сукнаров за отпускане на петно за построяване на сграда. През 1890 г. е положен първият камък на академичната сграда на улица „Княжевска“ до Австро-Унгарското агентство на подареното от общината място от 4600 кв. м. За нейното построяване големи заслуги има отново Васил Д. Стоянов, който съумява по-късно да я даде под наем на Външно министерство и приходите от нея да използва за издаването на „Периодическо списание“ и за други дейности.

Името на Васил Д. Стоянов е трайно свързано със създаването на БКД в Браила — първообраза на Българска академия на науките. Не случайно в навечерието на 140-годишнината на Академията честваме и 170 години от неговото рождение и отново напомняме на съвременниците ни за неговия житейски, творчески и апостолски път в полза на българската книжнина и наука.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

- Напръстков музей - Прага, Писмо на Г. С. Раковски до В. Д. Стоянов. Одеса, 1859 г.
Цонев, Б. Поменик на БКД за В. Д. Стоянов. // Летопис на БКД в София за 1910 г., 1911, XI, с. 57.
Карта на “Европейска Турция, Черна гора, Гърция и Йонийските острови”. // Narodny listy, 1863, № 195/196.

Напръстковият музей в Прага, където днес се съхранява част от архива на Васил Д. Стоянов

Първият български сокол в Чехословашко. // Гимнастика, спорт и култура, бр. 57, 9
април 1934 г.

Стоянов, В. Д. Бележки върху правоописанието. // Въсток, бр. 15, 31 авг. 1865 г.

ЦДА, ф. 2081, оп.1, а.е. 8.

НА-БАН, ф. 1к, оп.1, а.е. 12.

НА-БАН, ф. 1к, оп.1, а.е. 3.

БИА-НБКМ, ф.111, а.е. 292, л. 84.

НА-БАН, ф. 141к, а.е.1;

НА-БАН, Ф. 141к, а.е. 43, 865.

НА — БАН, ф. 141к, а.е. 45.

БИА-НБКМ, ф.35, а.е.299, л. 1, 5.

БИА-НБКМ, ф.205, а.е.26, л. 53-75.

БИА-НБКМ, ф.111, а.е. 292, л. 96; ф.146, а.е. 3, л. 59-60.

НА-БАН, ф.1к, оп. 2 а.е.1 , л.1.

НА-БАН, ф.1к, оп. 2, а.е.6.

НА-БАН, ф. 141к, а.е. 41.

ЦДА, ф.2081, а.е. 24.

НА - БАН, ф.1к, оп.2, а.е. 15, л.3, 5.